

TARU SORMUSTEN HERRASTA

Tolkienin silmin

WAYNE G. HAMMOND & CHRISTINA SCULL

TARU
SORMUSTEN
HERRASTA
Tolkienin silmin

Wayne G. Hammond & Christina Scull

Suomentanut Jaakko Kankaanpää

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ · HELSINKI

Englanninkielinen alkuteos

THE ART OF THE LORD OF THE RINGS BY J.R.R. TOLKIEN

Originally published in the English language by HarperCollins Publishers Ltd. under the title
The Art of The Lord of the Rings.

Text copyright © Wayne G. Hammond and Christina Scull 2015

Suomenkielinen laitos © Jaakko Kankaanpää ja WSOY 2015

Lisää copyright-tietoja kirjan lopussa.

® and 'Tolkien' ® are registered trademarks of The J.R.R. Tolkien Estate Limited

Lainaukset J. R. R. Tolkienin teoksista suomentaneet

Kersti Juva (*Hobitti, Taru Sormusten herrasta*),

Eila Pennanen (*Taru Sormusten herrasta*),

Panu Pekkanen (*Taru Sormusten herrasta*, runot)

ja Tero Valkonen (*Kirjeet*).

ISBN 978-951-0-41363-0

Painettu Kiinassa

Sivun 16 kuva on *Sormuksen ritarien* suojaäälyssommitelmasta (kuva 170)

Sisällys

- Esipuhe · 7
- Paluu Hobittilaan · 18
- Yksi sormus löytää heidät · 20
- Kontu · 26
- Rankkivuon yli · 40
- Vanha Halavaukko · 42
- Brii · 44
- Gandalfin kirje · 46
- Briistä Rivendelliin · 48
- Rivendell · 56
- Sumuvuoret · 58
- Morian portti · 62
- Durinin ovet · 66
- Balinin hauta · 72
- Mazarbulin kirja · 77
- Lothlórien · 88
- Suuri virta · 92
- Ensimmäinen Keski-Maan kartta · 95
- Boromirin lähtö · 98
- Helmin syväne ja Ämyrilinna · 99
- Rautapiha ja Orthanc · 105
- Minas Morgul ja Kirith Ungol · 115
- Matka Tien risteykseen · 121
- Lukitarin luola · 124
- Mestari Samvaisin valinnat · 131
- Frodon ja Samin matka · 134
- Toinen Keski-Maan kartta · 136
- Minas Tirith · 140
- Dunharg · 149
- Hargin laakso ja Valkoiset vuoret · 161
- Harmaa komppania · 166
- Rohirrimin* ratsastus · 171
- Kirith Ungolin torni · 176
- Mordor ja Musta torni · 179
- Tuomiovuori · 189
- Gondorin kruunu · 192
- Minas Tirithin Linna · 196
- Isäntä Töllin talo · 197
- Myöhemmät Keski-Maan kartat · 199
- Rohan, Gondor ja Mordor · 205
- Nimiösivun sommittelu · 207
- Suojapäällykset: *Sormuksen ritarit* · 209
- Suojapäällykset: *Kaksi tornia* · 219
- Suojapäällykset: *Kuninkaan paluu* · 225
- Kuninkaan kirje · 232
- Tengwar* ja *cirth* · 236
- Kirjallisuusluettelo · 238
- Kuvalähteet · 238

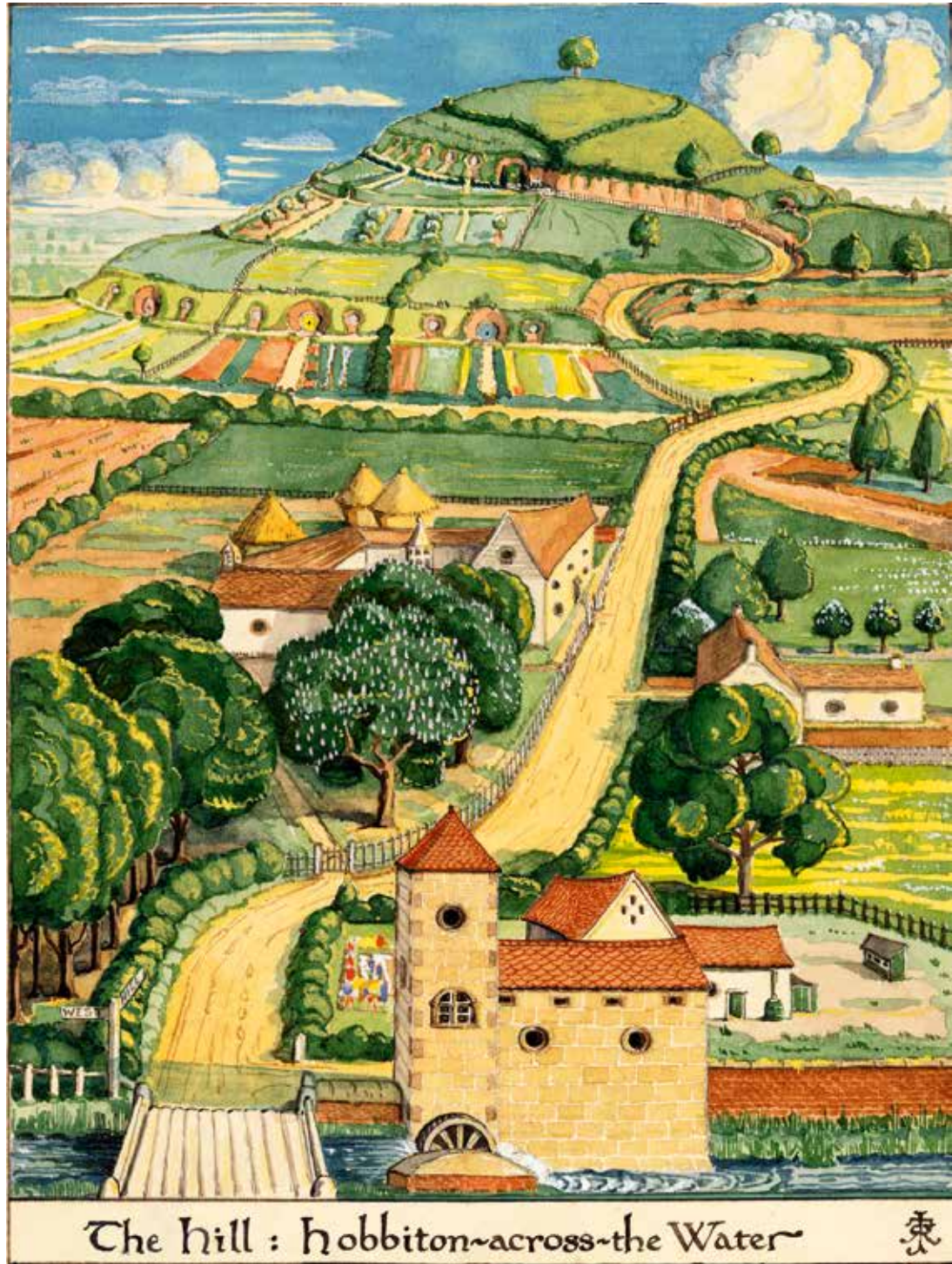
Three rings for the Elven-kings under the sky,
Seven for the Dwarf-lords in their halls of stone,
Nine for Mortal Men doomed to die,
One for the Dark Lord on his dark throne
In the Land of Mordor where the Shadows lie.
One Ring to rule them all, one Ring to find them,
One Ring to bring them all, and in the darkness bind them
In the Land of Mordor where the Shadows lie.

Yummicapondó Jmang yummicapobhó pomagummar
po panu caroumú Jmoo Jmoo pomagummar Jmoo Jmoo Jmoo
Zmoo Jmoo Jmoo Jmoo Jmoo Jmoo Jmoo Jmoo

Esipuhe

J. R. R. Tolkien harrasti maalaamista ja piirtämistä, ja hän yhdisti usein taitonsa kynän, musteen, vesivärien ja värikynien käyttäjänä myös kirjoituksiinsa. Esimerkiksi *Hobitin* lopullisessa käsikirjoituksessa oli runsaasti kuvia ja karttoja. Alkujaan Tolkien suunnitteli sisällyttävänsä *Hobittiin* vain muutaman kartan, mutta hän muutti myöhemmin mielensä ja lähetti kustantajalleen George Allen & Unwinille valikoiman piirroksia, joiden hän arveli mahdollisesti olevan kirjalle eduksi, vaikka hänen mukaansa ne eivät ”ylipäänsä ole kovin hyviä, ja lisäksi ne voivat olla teknisesti käyttökelvottomia” (4.1.1937, *Kirjeet*, s. 23). Vaikka Allen & Unwin ei ollut budjetoinut kirjaan kuvitusta sovittujen karttojen lisäksi, kustantamossa pidettiin Tolkienin kuvia niin viehättävinä, että ne oli saatava kirjaan mukaan (tiettyjen säästötoimien jälkeen). Kustantaja saattoi myös ymmärtää saman asian, joka on ollut selvää monille *Hobitin* lukijoille sen jälkeen, kun se ilmestyi vuonna 1937: Tolkienin kuvat täydentävät tekstiä ja monissa yksityiskohdissa myös laventavat sitä, mikä johdattaa lukijan entistä syvemmälle Tolkienin mielikuvitusmaailmaan.

Ne *Hobitin* ensimmäisen painoksen arvostelijat, jotka panivat Tolkienin kuvituksen merkille, yleensä kiittivät sitä. Vain muutamasta kriitikosta tuntui, että Tolkienin piirrosten taso ei vetänyt vertoja hänen sanallisille taidoilleen. Heistä huomattavimpana Richard Hughes kirjoitti *New Statesman and Nationissa* (4.12.1937), että ”kirjailijan oma kuvitus – ei vastaa hänen kykyjään kertojana tai mielikuvituksensa lahjoja”. Kirjeessään George Allen & Unwinin johtajalle Stanley Unwinille Tolkien tunnusti olevansa ”jokseenkin murtunut mies sen vuoksi, mitä Richard Hughes sanoi kuvituksesta, ja etenkin siksi, että olen täysin samaa mieltä hänen kanssaan” (16.12.1937, Tolkien–George Allen & Unwin -arkisto, HarperCollins, tuonnempana lyhyesti ”A&U-arkisto”). Tolkien saattoi suhtautua kuviinsa hyvin ankarasti ja moitti niitä usein huonoiksi tai kelvottomiksi. Suurinta osaa hänen piirroksistaan ja maalauksistaan ei ollut ollut tarkoitettu julkisuuteen samalla tavalla kuin kertomuksia, sillä ne oli tehty hänelle itselleen, hänen lapsilleen tai korkeintaan rajallisen ystäväpiirin nähtäviksi. Hänelle oli uusi ja välistä hermostuttava kokemus, että hänen kuvansa päätyivät suuren yleisön silmien eteen, vaikka kustantaja vakuuttelikin hänelle niiden olevan kyllin hyviä ja vaikka lukijat ottivat ne lämmöllä vastaan. Oli miten oli, hän jatkoi piirtämistä ja maalaamista, ja näille taidoille tuli taas käyttöä, kun hän alkoi hyvin pian kirjoittaa *Tarua Sormusten herrasta*.

The hill : hobbiton~across~the Water

2. Kukkula: Hobittila Virran tuolla puolen

Paluu Hobittilaan

Sekä *Hobitti* että *Taru Sormusten herrasta* alkavat Hobittilasta ja myös päättyvät sinne. Tolkien kehitteli ilmakuva hobittikylästäan lukuisissa piirroksissa (jotka on julkaistu kirjassa *Hobitti Tolkienin silmin*), ja se huipentui ensin tussipiirrokseseen, josta tuli *Hobitin* ensimmäisen painoksen esiokuva), ja myöhemmin tussilla piirrettyyn vesiväritettyyn versioon (kuva 2). Kuvissa on runsaasti yksityiskohtia. Repunpään eli Bilbo Reppulin ja myöhemmin hänen sukulaispoikansa Frodon kotikolon ovi näkyy keskeisellä paikalla ylhäällä Kukkulan rinteessä – ”niillä main mäkeä kutsuttiin Kukkulaksi monen virstan säteellä” (*Hobitti*, 1. luku). Sen alla kulkee puutarhojen, niittyjen ja peltojen läpi mutkitteleva tie, jota pitkin Bilbo *Hobitissa* juoksee tapaamaan Gandalfia ja kääpiöitä Virranvarteen.

Kun Tolkien alkoi kirjoittaa *Tarua* ja palasi Hobittilaan sen ensimmäisiä tapahtumia varten, hän palasi myös tämän kuvan pariin. Jatko-osassa kerrotaan yksityiskohdista, joita *Hobitissa* ei mainita. ”Eräänä aamuna herätessään hobitit saivat huomata että Bilbon pääoven eteläpuolella avautuva kenttä oli täynnä salkoja ja köysiiä teltojen sekä paviljonkien pystyttämistä varten” (I kirja, 1. luku). Kuvassa näkyy myös juhlapuu, joka luona Bilbo juhli ”yhdeksätoistakymmenettäensimmäistä” syntymäpäiväänsä. Kauempana etelässä ovat Repunreunan hobitinkolat (”Kentän viereisen kujan, Repunreunan, kolme hobittiperhettä”) – Sam Gamgi ja hänen isänsä, Ukko, asuvat kolossa numero kolme. Kuvassa näkyy myös sellaista, mikä mainitaan *Tarussa* vasta aivan sen loppupuolella (VI kirja, 8. luku) Tolkienin kuvaillessa Sarumanin ja hänen miestensä aikaansaamaa hävitystä viittaamalla siihen, mitä *Hobitin* esiökuvassa näkyy:

Heidän edessään kohosi valtava savupiippu; ja heidän lähestyessään Virran toisella puolella olevaa vanhaa kylää uusien ikävien talojen reunustamaa kujaa myöten he näkivät uuden myllyn koko kamaluuden. Suuri tiilirakennus kohosi keskellä jokea jota se saastutti höyryävällä ja löyhkäävällä jätevirralla – – Ylittäessään siltaa he katsoivat kukkulalle ja heidän henkensä salpautui – – Lännen puolella ollut Vanha moisio oli purettu ja sen tilalla oli rivi tervattuja tönöjä. Kaikki kastanjapuut olivat poissa. Törmät ja pensasaidat oli myllätty. Kentällä josta oli ruoho tallattu kuoliaaksi lojui epäjärjestyksessä suuria kärryjä. Repunreunan paikalla oli ammottava hiekka- ja soramonttu. Sen takana olevan Repunpään esti näkymästä rykelmä suuria hökkeleitä.

Yksi sormus löytää heidät

Hobittia ja *Tarua Sormusten herrasta* yhdistää samanlainen perusajatus tai kehyskertomus: Tolkien ei ole niiden kirjoittaja vaan ainoastaan hobittien kirjoittamien käsikirjoitusten (”Länsikairan Punaisen kirjan”) toimittaja tai kääntäjä. Tämän asemansa vahvistamiseksi hän otti *Hobitin* kuvitukseen mukaan Thorin kartan, jolla on tarinassa merkittävä osuus, piirrettyinä kuin se olisi ollut Bilbo Reppulin papereista löytynyt asiakirja; ja hän myös laati, vaikkakin jätti kirjasta pois, ”faksimilen” Bilbon Thorinilta saamasta kirjeestä. Vastaavia kuvia on mukana myös *Tarussa*, ja osa näistä Tolkienin töistä jäi niin ikään julkaisematta (tai julkaistiin vasta paljon myöhemmin). Tarinassa näistä ensimmäinen on Sormusten sormuksen piirtokirjoitus.

Hobitissa Bilbon löytämä sormus oli pelkkä tavanomainen satumaailman taikakapistus, joka muutti käyttäjänsä näkymättömäksi, mutta *Tarussa* se nousi ratkaisevan tärkeään osaan. Siitä tuli ikivanha ja mahtava esine, ja se sai menneisyyden, jota Tolkien käy perusteellisesti läpi mutta jonka hän myös vetää yhteen kahdeksansäikeisessä runossa I kirjan 2. luvussa (”Menneisyyden varjo”) sekä *Tarun* ensimmäisillä sivuilla. Tarinan alkupuolella tapahtuvassa kohtauksessa, jossa Gandalf paljastaa sormuksen luonteen Frodolle, Tolkien päätti toistaa ”faksimilena” sanat, jotka oli kaiverrettu siihen ”muinaisella haltiakirjoituksella”, ”kaksi säettä tunnetusta haltiarunosta”, (I kirja, 2. luku). Ensimmäisen (kuvat 3, 4) sanat olivat englantia: ”Yksi sormus löytää heidät / se yksi heitä hallitsee, / se yksi heidät yöhön syöksee / ja pimeyteen kahlitsee.” Ensimmäisen konekirjoitusversion korjauksista (kuva 4) lähtien sitä seuraavissa versioissa (kuvat 5, 6) ja julkaistussa versiossa (kuva 10) ne kuitenkin ovat Mordorin mustaa kieltä: ”Ash nazg durbatulûk, ash nazg gimbatul, / ash nazg thrakatulûk agh burzum-ishi krimpatul.”

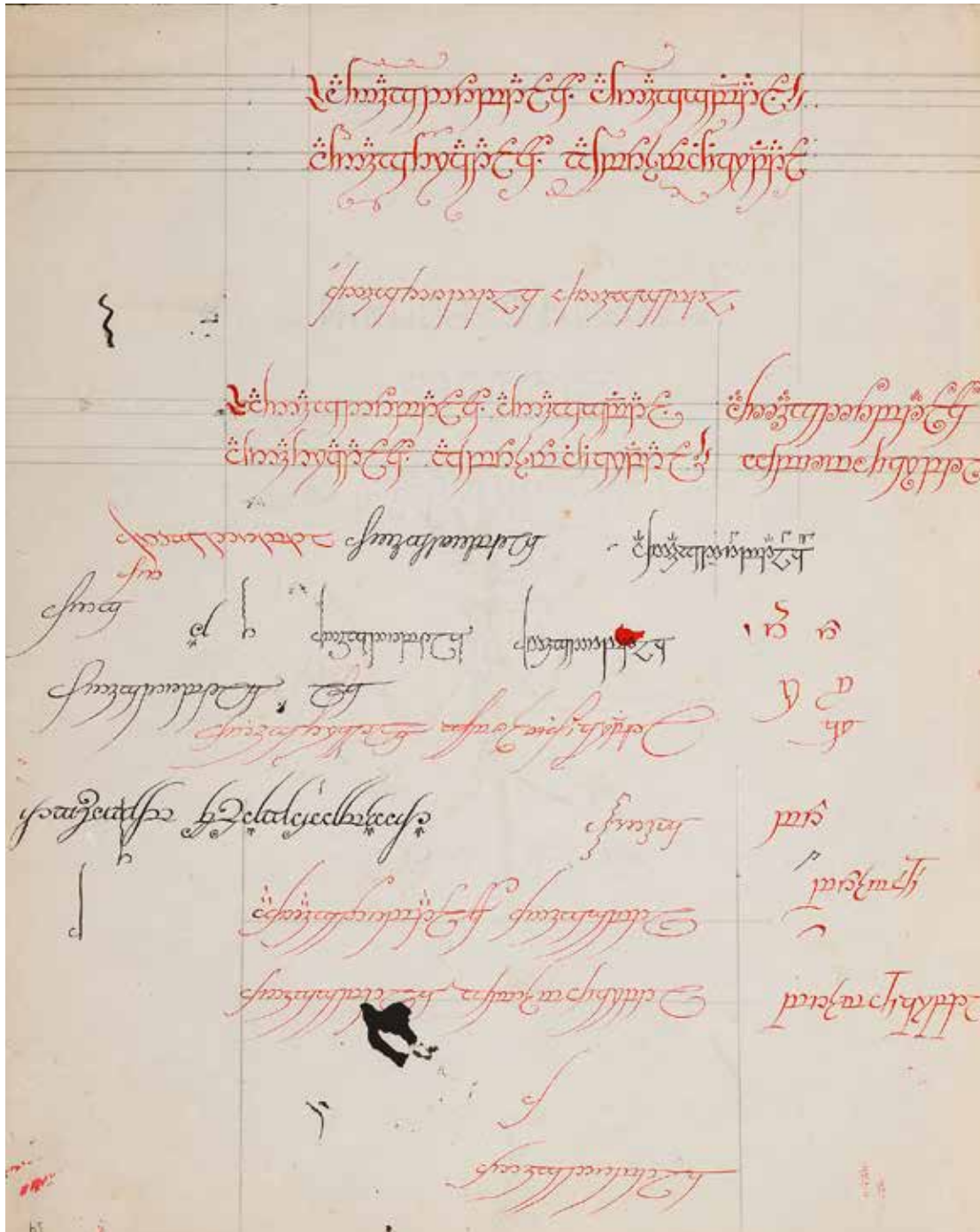
Kirjan julkaisun lähestyessä Tolkien näki vaivaa saadakseen Sormuksen ”tulikirjaimet” mieleiseensä muotoon. Hän kokeili erilaisia tyylejä (kuvat 7, 183): paksua ja ohutta, pystyä ja viistoa, karua ja koristeellista. Kalligrafian piti olla hienoa, jotta se voisi olla ”haltiatyötä”, mutta Tolkienin kättä vaivasi reumatulehdus. Viimein hän lähetti Allen & Unwinille version (kuva 8) josta tehtiin kuvalaatta. Se palasi Tolkienin nähtäväksi oikovedoksessa, mutta hän ei pitänyt sitä kelvollisena ja syytti kirjapainon piirtäjää, jonka arveli piirtäneen tekstin uudestaan. Vasta laadittuaan korjauksen samassa mittakaavassa (kuva 9) hän ymmärsi arvostelleensa omaa kynänjälkeään. Hän sai myös uuden version takaisin oikovedoksena, mutta ei ollut tyytyväinen siihenkään, koska siinä ei ollut ”haltiamaista tarkkuutta tai hienostuneisuutta” (23.2.1954, A&U-

"I cannot read the fiery letters," said Frodo in a quivering voice.
"No," said Gandalf: "but I can - now. The words say:
One Ring to rule them all, One Ring to find them,
One Ring to bring them all, and in the darkness bind them.
yruvniat po ponica fua é yruvniat po ponica
yruvniat po ponica fua é yruvniat po ponica

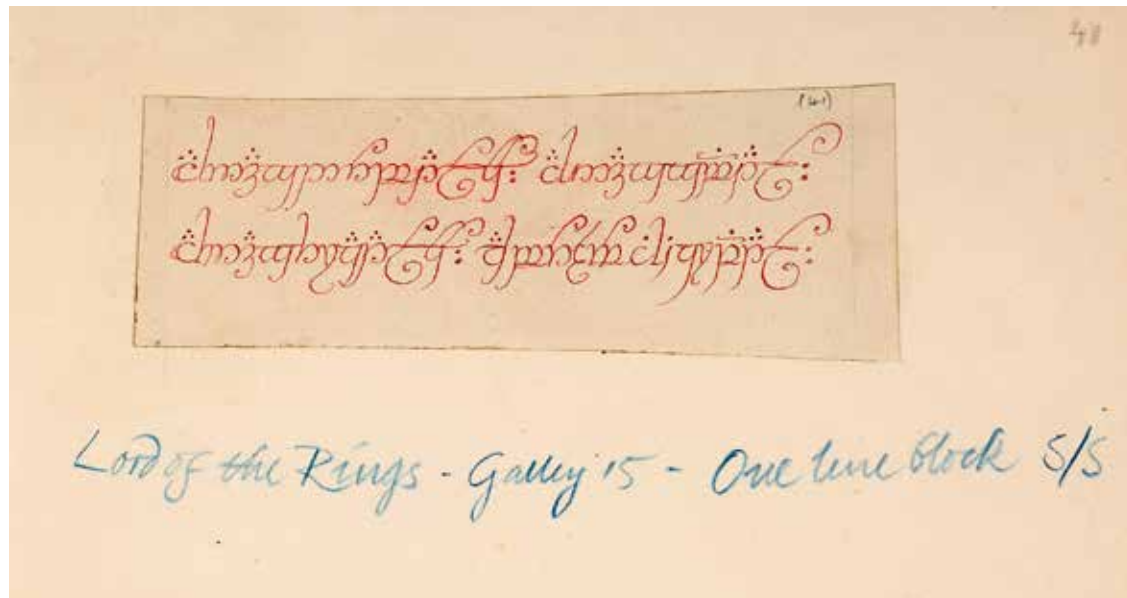
3. Sormuksen piirtokirjoitus ensimmäisessä käsikirjoituksessa

[ašnazgaurbatulük | ašnazgaurbatulük | ašnazgaurbatulük | ašburzumišikriump
ašburzumišikriump | ašburzumišikriump | ašburzumišikriump | ašburzumišikriump ||
windoes
er the hole, could be heard outside. For a moment the wizard stood
looking at the fire; then he stooped and removed the ring to the the
hearth with the tongs, and at once picked it up. Frodo gasped.
"It is quite cold," said Gandalf. "Take it!" Frodo received
it on his shrinking palm: it seemed colder and even heavier than be-
fore.
"Hold it up!" said Gandalf, "and look closely." As Frodo did
so, he saw fine lines, finer than the finest pen-strokes, running along
the ring, outside and inside: lines of fire that seemed to form the
letters of a strange alphabet. They shone piercingly bright, and yet
remote, as if out of a great death.
"I cannot read the fiery letters," said Frodo in a quivering voice.
"No," said Gandalf. "But I can - now. The words are these:
One Ring to rule them all, One Ring to find them,
One Ring to bring them all, and in the darkness bind them. #
That is part of a verse that I now know in full.

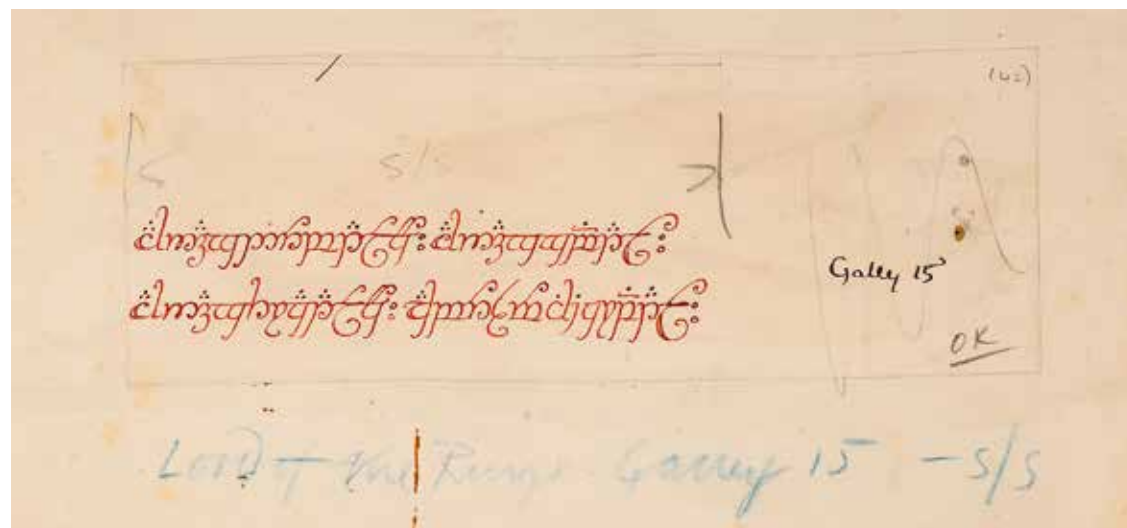
4. Sormuksen piirtokirjoitus konekirjoitusversiossa

7. Luonnoksia Sormuksen piirtokirjoitusta varten

8. Sormuksen piirtokirjoitus, ensimmäinen kuva kirjapainoon

9. Sormuksen piirtokirjoitus, korjattu kuva kirjapainoon

arkisto, lainattu teoksesta *The J. R. R. Tolkien Companion and Guide: Chronology*, tuonnempana *Chronology*, s. 423) ja se oli (edelleen uuden vedoksen jälkeen) ”huonosti kirjoitettu (luullakseni). Se on liian suuri ja rönsyilevä” (24.3.1954, A&U-arkisto, *Chronology*, s. 425). Lisäksi Tolkien tajusi, että oli kirjoittanut virheellisesti *akh* eikä *agh* toisen säkeen kesuuran jälkeen. Hän tarttui taas kynään, ja viimeisessä, korjatussa versiossa (kuva 10) hän pääsi lopputulokseen, joka muistutti enemmän tekstin kuvausta: ”ohuita viivoja, ohuempia kuin ohuimmat kynän piirrot – Tuliviirut tuntuivat muodostavan kaunokirjoitusmerkkejä” (I kirja, 2. luku); painettaessa kohopainossa ne kuitenkin väistämättä muuttuivat paksummiksi. (Lopullinen versio on tässä kuvattu sellaisena kun se painettiin ensimmäiseen painokseen; alkuperäinen kuva on ilmeisesti kadonnut.) Tolkien oli ajatellut, että kirjoitus painettaisiin punaisella, kuten hän oli piirtänyt sen sekä käsin että koneella kirjoitettuihin käsikirjoituksen versioihin, mutta sellainen ei kustannussyistä tullut ensimmäisessä painoksessa kysymykseen. Myöhemmissä ja arvokkaammissa laitoksissa se tosiaan on painettu punaisella.

Tämän kirjan kuvana 1 on täydellinen sormusruno Tolkienin käsin kirjoittamalla latinalaisilla kirjaimilla sekä osa tekstistä (yhtä lailla englanniksi, kohdasta ”Yksi sormus löytää heidät” runon loppuun asti) hänen keksimillään ”haltiakirjaimilla” *tengwarilla*. Viimeksi mainittu on kirjoitettu foneettisesti ja siinä on muutamia vähäpätöisiä virheitä; Arden R. Smithin mukaan siinä käytetään *tengwaa* (kirjainta) *rómen* tarkoittamaan *w:n* sijasta *r*-äännettä, mikä on epätavallinen piirre Tolkienin kirjoituksissa ja esiintyy vain 1930-luvun lopussa ja 1940-luvun alkupuolella.

10. Julkaistu Sormuksen piirtokirjoitus

Kun J. R. R. Tolkien kirjoitti *Tarua Sormusten herrasta*, hän piirsi usein samalla kuvia teoksen tapahtumista – sekä pikaisia luonnoksia käsikirjoitus-sivuille että viimeisteltyjä piirroksia ja maalauksia. Vain jotkut näistä kuvista oli tarkoitettu julkaistavaksi; pääosan Tolkien laati omaksi avukseen, jotta monimutkainen tarina pysyisi johdonmukaisena. Monet piirroksista poikkeavat lopullisesta tekstistä ja valaisevat Tolkienin luomistyön vaiheita ja kirjoitusprosessia. Kuvaluonnosten lisäksi Konnun ja koko Keski-Maan kehkeytymistä voi seurata lukuisien karttojen kautta. Riimukirjoitukset, haltiakirjaimin laaditut kalligrafiatekstit ja Mazarbulin kirjan sivujen poltetut ja veritahraiset näköisjäljennökset puolestaan tukevat Tolkienin fiktiivistä roolia ikivanhojen kirjoitusten ”toimittajana” tai ”kääntäjänä”.

Taru Sormusten herrasta Tolkienin silmin kokoaa nämä piirrokset, piirto-kirjoitukset, kartat ja kaaviot yksiin kansiin. Kirjassa on yli 180 originaaleista korkealaatuisesti kuvattua värikuvaa, joista yli puolet julkaistaan nyt ensimmäistä kertaa. Tämän kaikkien Keski-Maa-taruja arvostavien kirja-hyllyn perusteoksen ovat laatineet Tolkien-huippuasiantuntijat Wayne G. Hammond ja Christina Scull, jotka esittelevät kuvitukset kattavasti taustoineen.

#kirja

WWW.KIRJA.FI

9 789510 413630

74.2

ISBN 978-951-0-41363-0

